

473569

Auhinnatöö, 1930

Katselisi usufüsioloogiat
ilmavaatelistel eeldustel.

Tartu ülikooli ühiskondlikus
1930. a. võistlus käis.

Märkusena:

Selichs, Johannes - Sub specie aeternitate

Auhinnatöö
473569

~~A. B.~~

7838.

1. XII. 1930. Inamustalut
III aub. vaaritusas.

Autor: Stud. Theol.

Joh. Teliuks

Tambert

Tartu ülikooli Sekretär

Katsele
uspsühhologia ilmavaa-
telised eldused.

Tartu Ülikooli Usuteaduskonna
1930. a. võistlustöid

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis

473569

Kateline usupsiühholoogia
ilmavaated ja eeldused.

Kava:

1. Sissejuhatus. 3
2. Ajaloolisi märkeid eksperimentaalse usupsiühholoogia kohta. 9
3. Usulise eksperimendi mõiste, kujunemine ja ülesanded. 16
4. Eksperimentaalse usupsiühholoogia karakteristikud. 33
5. Ilmavaadete eelduste klassifikatsioon. 58

Tartu, 1930.

Märkusena:

Sub specie aeternitatis.

Sissejuhatus.

(Vastus küsimusele: „Milles näen käesoleva teema ülesannet ja lahendamisele viivaid võimalusi?“)

Antud teema tuleb positiivseks kat-
seline usupsihholoogia ja ilmut. eeldused.

Kas probleemisäade käesolevas teemas
viitab ettevalt mõnele muule „üksikule
või üldpõhimõttele küsimusele?

Kuna eksperimentaal ~~usupsihholo-~~
loogide enese hulgas arvamisi leidub,
et küsimuste asetamine usupsihholo-
loogia kohta muu hulgas ka usu-
filosoofiline päris orgaaniliselt ei tar-
vitsugi ühenduses alla usupsihholo-
ogia merega (W. Gruhn, Religionspsychologie,
S. 8, 15), siis on võimalik oletada, et
mõnestki viisakohast on nimetatud

poolel teaduslikuks vaatlamiseks ja
võrdlemiseks ühendatud - vastu talit-
mist.

Kuna sellena teadusliku vaidluse
poolte suhtemääramisel on esile kev-
kinud tahtuse mõju avaldamise ot-
susis, mis iseenesest on loomulikud
sellele, kas ka teaduses näeb indivi-
di projektiveerivat vaimutegevust, ka
kindlasti talitelist otsust põhjustavad
motiivid, eeldused, siis tuleb küll jä-
reldada, et eksperimentaalne nuppsü-
holoogil. paratamatult oma ole-
masoleva teadusliku enesäilitamise
tahte reinkohalt on suhtepunk-
te igas ilmavaates erinevate väärtus-
kude elu põhiküsimisega.

Kuna meil on ühel poolt tege-
mist nuppsühholoogiaga, siis ilma
vaatelite eelduste kriteeriumi sial-
dab teisest küljest kristlikus ilmavaas

Usulooline tagapõhi ja kristluse -
usufilosoofia on mõisted, mis kuu-
luvad käesolevas karistatava „ilma-
vaate“ mõistele.

Ülesande püüamine.

Metoodiliselt töö kohta.

Ilmavaatelite eelduriga saab mõis-
tatavaks teatud inimese, või ka inimes-
te suhe filosoofilisile süsteemile.

Nimelt mitmele süsteemile, kuna
nähted püüvad ja ilmuvad arengu-
või mittearenguloolises ketis. Samuti
on loogu ka eksperimentaalpsühho-
loogia mätte kandjaiga. Ometi kat-
selise unipsühholoogia raadumist filo-
soofia ajaloo valgusele tuleb käes-
olevat erinevaks ülesandeks pidada.

Karistatavad ilmavaatelised eeldused
on kõigepäält mõistelised eeldused.
Õiged mõisted tükikaristat abinõude

na annavad põhjendatult otsuse.
Ühesame käsitada katsete ümbruskoh-
hologia ilmavaatelistel ueluril on si-
sult identne küsimisega ümbrise eks-
perimendi mõiste selguse kohta, mis
ija nähte teaduslik mõistmine seisab
lo ipso mingil ilmavaatelistel alu-
sel. Selgusele jõudes eksperimendi toet-
nuses ilmavaatelistel-uelurist, millel
püsib filosoofia, si pääre ka siin
mõrda - ja mõtlemise viisakuse
printsiipi rakendades ümbrise tun-
de teemistuse, juhtumise arjastludelle
ja alusele, millelt oleks võimalik
üigustada või eitada ümbrise eks-
perimendi teadusliku autoriteetust
suuremal või vähemal määral.
Selles seisaks katsete ümbruskoh-
hologia karakteristika.

Õigustamist ja eitamist tuleb mõis-
ta põhimõtteliselt, kuna „maail-

mast kaastada pole midagi võimalis." (energia rääkimine).

Katseline psühholoogia on olemas ja jääb "arenguketti" juba separest, et ta lihtsalt olemas on ja põhimõttelise vaidluse erile kutsub. Ja kuna olevikul selles küsimuses eriti sõna kaasa rääkida on ("... Das Leben der Gegenwart nimmt an diesen Problemen in erhöhtem Maße Anteil" H. Quenin's "Religionspsychologie", S. 9), siis käesolev teema muutub inimliku ilmavaate küsimuseks otsese pedagoogilise õigustusega. Tekitab põhjus küsida: "Kui das rääkida mina eksperimentaalse psühholoogia nime nimetamisele? Kas jaatan, või - eitan, kuna otsustamisel on põhimõtted!? Kompromiss aga põhimõtteis poleks ristlik."

} ?

} ?

} Kas see on teaduslik

argument?

Et ei ole teadusala esindajaita,
siis oleks üks väga loomulik tee
uurida eksperimentaalse - antropo-
hologia kandidate filosoofilisi vaa-
teid, arenenist, ka ajaloolises suhtes
mitmekesisiste ilmavaatelistes voolu-
dega jne. Teine tee oleks kanta-
da nimetatud materjalina ja eks-
perimendis peitivate võimaluste
kolita reinkohta võttes anda
probleemile päevakajaline ilme,
milleus põhjust alelnimetatulegi
tuleks.

{

{ ?

{ ?

cf l. 12

ajaloolisi määrkeid
eksperimentaalse usupsihholoogia kohta.

Usupsihholoogia, kui kogemus-
line inimesteadus, mis uurib elu
nähteid, arisalusi, täeküsimusest
riippumatult ümbertöötab (W. Guller:
Die Entwicklung der Religionspsychologie,
S. 15) on noor teadus. Selle põhjuse si-
saldab üldise psühholoogia arene-
mise ieloom: alles siis võib hin-
geelu jälgiv teadus alata, kui tõe-
line ja reaalne elu ära tunni. Ja
usuliste, eriti avalduste äratundmi-
ne võib hiljem sündida, kuna
siin hingeelu diferentseeritud mõist-
misega tegemist on. Alles kui loo-
duslooline uurimus, mis eriline edas

samne mänis 19. sajandil, laiemas
ulatus hingeliste põhjustega (Vor-
gänge) põrkus, tuli usupsühholo-
gilise eksperimentaalteaduse (Tat-
sachenwissenschaft) probleem elavalt
päevakorda. Inglismaal leidis selle
mõtteviisi edustajaid juba 17-18. sa-
jandil, mis pärast inervõimud katred tõi
na varem avalduvad, mujal on
eksperimentaalpsühholoogia aga 19.
ja 20. sajandi murinustöö vili.

Usupsühholoogia n. n. eelteaduslikus
(vulgäärpsühholoogilises) osas on täht-
sad Augustiini "Selbstbekanntnisse",
avaldat 5. sajandi alul, ajalisele rist-
tiusu ilmavaate tagapõhjal, "täis
elä^{nus}gavust ja intuiitivet teravnäge-
likkust (Gruhen)". Färgneves peasegu
proletariatuhandi aastapinnurus aja
järgus müstilisele kaldumisele pärast
ei ilmu midagi sarnast. Ka ni-

med, nagu Thomas von Aquino,
M. Luther, Calvin jt. ei ole psühholo-
ogilisi (ärkumitnise) süstemaatilises
mõttes järele jätknud. Fr. D. Schlier
macheri täiesti omalaadne teosega
„Über die Religion. Reden an die ge-
bildeten und ihren Verächtern“ (1799)
võib aga jälle uut plaanikindla
analüüsi haripunkti tähendada.

Intuitiivset analüüsi W. Guethni aga
nimetab olulise joruis subimale
psühholoogilisele nurimisele (või eks-
perimentaalpsühholoogiale) omaseks.
Sel ajal kui Descartes'i ja John
Locke'iga üldpsühholoogias juba n. n.
elteaaduslike ajajärk lõppema hak-
kas, uuspsühholoogias see sümbis al-
les 20. sajandil.

Si ole põhjust simekohal uu-
psühholoogia (t) järquvast n. n. „areu-
gunt“ anda ülevaadet üsimeajus,

tähtsam on üldneem röölude paa-
erondajaiga ja seegi ainult niipalju,
kuivõrt ta näitaks eksperimentaal-
psühholoogide kokkupuundet teaduse
enese põhimõttelise algusega. Tea-
duslikes vahendis saaksid neid
antud piires huvitada mitte va-
hendite liigid, vaid nende oma-
duste kategooriad.

Usupühholoogia teaduslikus sü-
vendamisest märgitakse ära kolm
suunda: 1) ameerikaliku, 2) saksa
ajaloolispsühholoogilist ja 3) saksa
teoloogilis - eksperimentaalset. Lähte-
kohad renaruse jaatureus näita-
vad neel kord, et psühholoogia
püüab filosoofiaga ja ilmavaastega
lahutamatus ühenduses.

Nimetus "Psychologie" esineb esma-
kordelt 1890. a. Starbucki, Jamesi
jt. täis kuuze mõistena. Telmi-

✓ cf. l. 8.

line inimtüübi sümmilise oma
kirju rahvaste ja sentside koos-
seisuga juhib tähelepanu rutiini-
ni usuelus mõistele „ese“ (Gegen-
stand), päälegi kui ühendriiges
näga levimud eli metodistlik va-
gastüüp: kürida tingimuste ja ol-
muste järele tehtes. Siiajuude tuleb
ka ameeriklaste kainem meelne,
statistika hindamine (eriti Starbucki).
Mudne on nimetatute teis empiri-
iline tendents (Guehn, S. 18), uuemad
katetajad (Coe, Pratt, Cutler jt.) on
liikumud aga probleemide räädmis-
sega hiloloogilisele, antropoloogilisele
lisele ja sotsioloogilisele pinnale,
sellega eemale psühholoogia pin-
nalt. Ja huvitavalt mainib selle
kohata Guehn: „See juba Jamesi
poolt mitte emperilistest atmistet
filosofia ähvandab emperilise

murimise hätta jätta ja (nagu
n. Leiba juures) mingit materia-
listlikku dogmatismi kujundada
(S. 18)."

Aeglasemalt ja järjekindlamalt
arenevad kaug järkmist suunda.

W. Wundt koostab kõikide religi-
oonide arenniskitse („Mythus und
Religion, 3 Bände, 1905-1909"). Reli-
giooset mätteanti katub haara-
ta H. Maier („Psychologie des emstir-
nalen Denkens", 1908), ilmuvad M.
Schelleri paljulaetud tööd (1913)
Husserli fenomenoloogilise kooli
alusel ja Siegmund Freud'iga as-
rotrioonifuspeimendiga, mida kui
abinõu kantet hüpnooti kõval,
saeutalaki nimetat suund oma
renise tipu, kuid juba regatult
mürtilise elemendiga.

Selle roolu põlviga seivet me-

toodilises probleemisaades (Guehn,
S. 21).

Kolmanda voolu edustajate
hulka kuuluvad K. Jürgensohn (täht-
sama tööga: „Der religiöse Aufbau
des religiösen Erlebens“, 1921) kül-
pe, W. Guehn jt. Nüüd on toimud
see vool metoodide väljatöötuse
mõttes, kuid saades inkaagi tea-
dusliku leiutise tegeliku katse,
eksperimenti, usulise elu avaldu-
mispunkti lootes niipalju ma-
terjali võivat saada, et sellist, at-
rustada hinge ennast tunda au-
kartust iga nähte (Tatsache) es.

Üeldused jäävad samadeks
ilmavaadete mõttes, kuna hinge
positsioon ühes kui ka teise
voolus katse suhtes ei muutu.

Juba eelmisest märkest näeme,
et experimentaalpsühholoogia on

pidamud ise otsima reinkoh-
ta mitmestaste mõistete kas-
tel, nagu: asi, fenomen, mõistus,
meetod jms. Selles viijatuses, mida
eksperimentaalpsühholoogid ka
ise ei eita, on niidi experi-
mendi puudulik mõistmine -
-filosoofiliselt ja -ilmavaateliselt
usulooliselt.

Usulise eksperimendi mõiste, kujunemine ja ülesanded.

Experimendi objektina tuleb
sünkohal mõista usulit ela-
must. Selle lahutamise üldtead-
vusest tubnetamise suhtepunktes
ei ole mitte lihtne ülesanne. Usu-
lit elamust püritlemata ei pää-
re aga ka eksperimendiga edasi.
Experimentaalne usupsühholoogia

näib kõigepäält arvamusele base-
ruvat, et teatud religioosse siin-
ga tekstid, samasulised küsi-
mused ja kõik muud eksperimen-
taalse psühholoogia vahendid
on võimelised looma iseenest
religioosse elamise, mille silma-
pilkreist, või mõnda sekundit
vältavaist avaldusist ongi valmis
eksperimenti materjal, milles on see
nõnda palju juba iseenest tea-
duslikku, et materjali nümbertästa
ja isik enam nisi küsimusi
põhiline ei saa tekitada eks-
perimentaalpsühholoogiale. See el-
dus, mis otseselt puudutab mu-
lise eksperimenti mõistet, vajab
muidugi kõigepäält lihtsameelset
uue inimese hingelise struktu-
ri lihtsuse, millist arjaks ei
naja ka üks, kaks, või kolm tu

hat katsed, mida igas psühholoogilise töö teadasaamises konaldatuse. See tõstab võimalike psühholoogiliste tõe ja katete arvu kaugemale individide arvust - lõpmatuseni. See on siis nähe, mis näiliselt küll eeldab "lõpmatus" olemasolu, kuid isikliku elu igavik see ei ole kaugeltki veel mitte. Probleemi keskkohtas valides experiment tuleb antusele selle mõiste.

Mis on experiment?

"See on kavakindel kogemus (Erfahrung), katse; kavakindel tingimuste isoleerimine, kompositsioon ja varieerimine, et saada neist rippuvaid nähteid, tagajärgi (Erscheinungen) (H. Schmidt).

Kavakindlus on asiolu, mis eksperimendi teel aiumüüsi vaimu

teadlikeks mõisteks, mida (experiment) ilma subjektiivita maailmas ei liidu, võrreldes mõne loodusloolise esemega. Kivi reageerib, kuid ei avalda tahtet. Experiment on almas inimese tahtmisest ja armust. Kivile saab ehitada maja, panna päale teist kivi, experimentidist ehitada saab aga jällegi ainult teistnordset experimenti. Seepärast tahtepsüühkoloogilist mõistest ei saa kunagi teha ka loodusloolises tähenduses tarvitavat mõistet. Vastasel korral rünnab mõistete-olguigi nad õiged mõisled! - valesti tarvitamine. Unifilosoofiliselt vaadates võiksimegi siis experimenti mõistes märkida panteistlikeku eeldusjoont, mis unn likule loodusloolarele ineenesit

loomulise ajalooline nähe. Kogumise ilmutatus viib meid aga veel laimale leldusile, millest allpool.

„Experiment on mitte midagi muud kui looduse kivistamine, kes kivistuse ise vastama peab; vastluskindlate ja kivistlikult aretet tingimuste all (Haeckel)“. See on loodusteadlase aga ka filosoofi väljendus, millest on oluline jäänud ka eksperimentaalpsühholoogia mõistetele. Eksperimenti objektis on muutunud aga asjaolud sedavõit, et olmasolevatele reageerivale leldusile on lisandunud teadvus-tahetised jooned. Või ei ole uus line elamus tahuline jumala } ainult? juurde? Kui eksperimentaal inimere hinges leldab ainult reageer

riivat, siis usulist ei ole mingit
alust eksperimendi toelusele ühen-
dada. Muudugi ei velle väite
pääpõhjused ainult ajaloolised, vaid
ka isikuloolised.

Cuvieri mõtles eksperimendi kohta
täiendab omalt poolt veel seda,
et experiment sellepärast ainult
olemas ei on, et meie eeldused se-
da nõuavad, et meie eeldused ju
kord niisugused on, et tõe ja ene-
re vahel vahendi säame. Tema
mõtles kõlab nõnda: „dihtne vaat-
leja naudib loodust, experimentaa-
tor küsib teda ja sumib tema
enese illusioonid tooma.“ Siis küsime
küsime, et pole teaduslikku
loodusloolist experimenti olemas.
Elavale subjektile peab lütuma
elav objekt, alles siis saab kü-
simuse alla tulla usuline eks-

periment, mille põhilisest ra-
kusest juba näidatud diagnoosi
kriteeriumi puudulikkus - ainult
suletamispunkt. Tunnetus mõite
omab siinjuures oma kerge tä-
henduse, et äieti ausuada eks-
perimendist. Eksperimendi ilmuta-
mine korral saab tunnetus olla ai-
melt meeliline. Kristlik jumala
tunnustamine on sellest aga väga
kaugel, et sellega päri olla.
Usuline elamus jääb kättesaa-
matuks objektivsesse vormi.

"Vaevalt eksperimendi tundmi-
ne" on väga varajane. Alles Demo-
kriidist teame meie, et ta exper-
imenteeris, kahtleb H. Schmidt ("Phi-
losophisches Wörterbuch": Experiment,
S. 96). See kahtlemine on ilmutava-
teline, kuid põhjendat selle mõt-
tes, et ta kriitiline on eksperimen-

dile: ainetähtis abinõu tunne-
tamisus ei saa olla hiljutine
leidus. Kas on tunnetamise expe-
riimentaalul alusel mõistetat
kultuuri edu? Võimalik saab olla
ka teistlaadne tunnetus.

Roger Bacon ja Baer von Veru-
lam alls nõudsid seda looduse
põhjendamiseks, ja Galilei kasutas
kavanimõeldalt seda murimise abi-
nõuna. Igatahes on loodusteade-
sis ainult nii palju kindlat
teadmist, kui seda on saavutat
eksperimenti kaudu täestelult.

Experimentsi viljakusest loodus-
loolisis murimisis paari see mõis-
te enese mõõtsma ka teisist teadu-
sis. Ja kuna mõiste enese nõhau-
damiseks liiga palju murimisi ei
pühendat, vaid kõigejal anti ka-
rutama ja igei metoodide välja

töötamisele, mis paratamatult
see näke tõmbas tuisi teadusi
loodusteadusele küllt lähedale,
/ kuid tegi endi iseseisvuse küsi-
muse kriitilisemaks. Ajalooliselt
jääb experiment loodusteadlaste
abinõuks. Loodusteadus ise võib
olla unustatult ka moraaliliku
kristluse filosoofias, kuid see ei
taga veel seda, et kõik parata-
matud järeldused humanitaar-
teaduses, mis sündivad loodusloolise
vahendimõiste ülevõtmisel, pean
rid olema enam ilmutatult
samad.

Muidugi huvitab käesolevat
kirjutust ne eksperimentaalpsühho-
loogide vaidlus experimentimõiste
ja omaduste kohta, mis teevad
teema teaduslikuks, üldmõisteks.

Oma üldnimetat teoses K. Gir-

genschon andes kriitika eksperimen-
taalse meetodi kohta, esildab ja
peab tähtsaks ette tuua W. Wundti
alljärgnevad 4 väidet, mis sellepär-
rast, et nad sisaldavad põhitingi-
misi eksperimendi teadusliku väärtu-
se kohta üldse, eriti aga psühho-
loogilise eksperimendi kohta, ka
vääril on siinkohal ette tuua.
Sellest selgub ka ühtlasi, mida
eksperimendi mõiste selgitamiseks
ära on tehtud. Need 4 väidet on
järgmised:

1) Vaatleja peab, kus võimalik,
reinkorras olema ise määrata või-
ma vaadeldava hingelise eloo (Vor-
gang) algust (Zutritt).

2) Vaatleja peab, kus võimalik,
reinkorda rakendat tähelepanelik-
kusega avaldusi haarama ja jäl-
gima.

3) Iga vastluse peab tulemuste kindluse otstarbel võrdseis tingimusi kordama.

4) Tingimusi, mis avaldusi esile toovad, tuleb kõrvalolekordade varieerimisega muuta ja mitmest guseis ühtemulluvali katseis kava kindlalt korraldada, kusjuures mõningais katseis tingimused koguni ära jäävad, oralt aga omas tugevuses või kvaliteedis erinevad.

„Kas erimest nõuet ei ole kõigi eksperimentide kohta maksivad, kuna neis erineb väljendus „Kus võimalik“ väitleb Girgansohn, „eksperimentaalselt on võimalus kindlaks teha nim. elanuse algust.“ Nii siis ei kehtle g. Katse teaduslikkus. Kuidas alus aga loogu katse korral alateadvusega, millele eksperimentaalpsühholoogia üieti elitub, kas

selles avaldumisel ka teatud
piirid on või mitte? Isegi O.
Pfristeri „Psychoanalyse“, ette-
tud alateadlikud tõeked ei leia
vist tait ja põhjalikku kerkimist
eksperimentaalpsühholoogide poolt.
Et inimese väärtusi jääks päle
avalduma, seda ei selda need, kes
„psühhet“ eksperimenteerida katse-
vad. Sest tõde on onneti täielik.
Kui kõik on avaldumas, siis sur-
matumil enam ei ole inimest,
inimene. Surematusel ei saaks olla
mingit tähtsust eluiga filoso-
fias. Inimene hajub eluiga jõuks
laiali. Inimühendus pole ühtlus. —
Õhukond jääb materialistlikuks.
Taliterabadus peab küll väga vähe
olema, kui teda igasse eksperimen-
ti saab meelitada. see pole võime-
lik ka siis, kui inimene seda ise

tahaks; muudugi alles inimesel hing
võrdsi kuskil muuseumis klaasi all
vaatamiseks.

Tähelepanelikkust (2. Wundt'i nõu-
des) ei pea G. alati mitte tarvili-
kuseks. Tema signaalid võrdlus vii-
tab Mendeli katseile, reaga loodus-
teaduse valda: et Mendel kogu aeg
omaa taimi ei vaadandud, see ei
vähendavat sugugi tema teooria
tähtsust. Järgmiste nõudeiga ühi-
neb G., kuma siin on metoodilisel-
pedagoogiline viljakuse küsimuse-
ga tegevist on. Küll on aga põhi-
mõteline lahendamise Gogenschmi
ja Wundt'i vastas nimelt järgmises:
K. Gogensohn („Aufbau d. rel. Erlebens“,
S. 675) lausub: „Tuleb olla sügavas
vastasolus Wundt'ile, kui ta experi-
mendi katseb defineerida, kui kunst-
liku sisetungimist loomuliku

juhitudumuste (breignisse) voolu täp-
sema vaatluse ja parema aval-
duse valitsemise ettevalmistel. Girkun-
solu eraldab vaatluse mõiste eks-
perimendi mõistest sel teel, et ta
asjaolud rühm loeb, mille poolt
vaatlus puudulikum on experi-
mendist. Selle materjali põhjal
võib aga eksperimenti laiemas
mõttes nimetada ka kauaajaga-
maks vaatluseks. Tõenäoliselt ei rühi
aga see materjal ilmavaateliste
küsimuste püstita. Katseliseid uue-
psühholoogiat on ilmavaadete
probleem rühmas mõttes välja kava-
rud, et õigustades põhimõtteliselt
riht ja ainat psühholoogiat (mis on
iseenesest õige!), mis on õige ja psüht-
psühholoogiline ainult seepärast,
et ta katseline on, on selline rõhu-
tamisega, mille juured meetodide

küsimus, iluavaatelistelt 'angu'
jätund rikkumõttele eitamisest,
millise mõttele ei oleks aga mõ-
tet otsida mingisugust teaduslik-
ku mõtlemist. Rikkumõttele hävi-
tamisvõimalus reisis aga riku-
tunnetamises pralised eksperimen-
di kaudu. Avaldus, kui suhte-
punkt ainult, ei saa olla täielik
funktsioonide rikkumise, kuna on
psühholoogiline tõde, et inimene
'mina' kui üks üldne ei aval-
du, vaid elab tähta omapäras-
t. Experimenteerida saab vaid
teaduse omadusi - kuid nende
suhtepunkti ei saa koordi-
natsiooni, mis oleks identne hinge-
ga sest kui on juba koordinaatsio-
niga tegemist, mis oleme paratama-
tult aja ja ruumi kategoorias.
Kui minna saame hinge-

rihtluse skemini küll, kuid kaugemale mitte. Nü et katseline teadus, mille tahteski tunnendada objekti hinge, asub materjalistlikul alusel, rest hing, mis sureb, pole enam hing. Enam kui mujal, vajab siin tunnendamise mõistmiste hingeomaduste järgi kindlalt läbiviimist.

Kuid si meeldi ka Gergensohri ile Wundti väljenduses "valotrennise otstarb," mis eksperimentidilt võtab tema n.w. teadusliku objektiivsuse. Subjektivsel alusel aga eksperiment ei saa olla jäädavaks teadus-ala aluses, ega rahulda tarvet psühholoogia kui iseloomus systematiseeriva teaduse järele. Anda aga usulise eksperimenti definitiooni viimaseja eksperimentaalpsühholoogia seisukohalt pole

cf. 36.

kerge. Niipalju näib selge olevat,
et experimentaalset käesolevas
ühenduses meetodina mõista tu-
leb, mis usulise elamus tekkimis-
lov ära rehitans. Muidugi on
määratama kohta usuline tele-
loogia, sest usuline elamus on sel-
^{saime} kohalt inxkagi reaalse tõde. Mu-
lilteperimentendi mõiste leiaks ai-
nult niisuguseid iluavaatere
aseme, mis usku ja teadust kui
vastaluid ei vastle, mis inimese
isikufühtluse representatiivkujutluse
uksikuile omadusele ei baseerun.
See iluavaade võtaks aga experi-
mendilt tema põhilise tähenduse
psühholoogiline meetodina ega saaks
teda ainram õigeks tees pidada
süsteemi loomisel psühholoogiat.

tõtiolu

?

Experimentaalse usu-
psühholoogia karakteristika.

K. Jürgenson eristab kolme
eksperimenti: füüsilis-keemilist,
bioloogilist ja psühholoogilist. Ab-
solutset lihtsust ja ülevaatlikkust
ei arva q. ka füüsilis-keemilise
eksperimenti suhtes saadud tulemused
mis küll muude täiendavate
eksperimentidega selgusid. „Vas-
tasel korral oleksid füüsika ja kee-
mia oma tööga valmis, kõik prob-
leemid juba lahendatud (s. 678)“. Kuid on
muidugi kindel, et keemilised ja
füüsilised elemendid saavad tin-
gimisel degenereeruda täiesti ühte-
niisi, ilmselgest. Bioloogilise

eksperimentidega, mille all tuleb mõista kõiki eksperimente, mis elavast substantstist ja tema funktsioonest lähtuvad, on mõiste määra tundam. Ka füsioloogilised, meditsiinilised ja sugulas-eksperimentid kuuluvad rida. Æhu probleemi juurdetulek keelab juba siin sellise täpse isoleerimisvõimaluse, nagu see võimalik on füüsika ja keemia vahel.

Veel vähem täiuslik oma al-
mures saab olla psühholoogiline (kõne) eksperiment, kus elava sub-
stanti saladusellu lisandub psüü-
hi traditsioonivälendusvõime enese
kohalt, kus ainult osa problee-
me. Ei ole "lihtsat" hingeluse
selle sõna tähendus mõtte, vaid
ka lihtsad avaldused sisaldab
komplitseritud ja saladusliku

teaduse struktuuri.

Sillega loodab siis eksperimendialse neuropsühholoogia sümboolikust vastlusest suuremaid tulemusi saavutada. Mäminisviäred on K. Gingssohvi 7 ajaolemilliste teaduslike väärtes K. Gingssohvi arvates suurem peaks olema vastlus, mis vastlusest jne.:

- 1) Religioosse elamise dimeutisoonide väljendamine,
- 2) Fenomeeni lihtsustamine uurimiseks lahutamise ja isoleerimise teel,
- 3) Inimküplamismomendi fikseerimise vältuse parem lahendamine,
- 4) Ekstensioorete elamuste dimeutisoonide suurendamine,
- 5) Samaste vastluste rõhk, nõudamine,

6) taktlik tingimuste varieerimine ja

7) eksperimendi vältumise mõõtmine.

Experimendi juhataja ja katseisiku töötulemusena tekib eksperimentaalne materjal.

Ingestiivseid asjaloosid (pääle autongestiooni, millest ei saa demussis kujutellagi) avatakse sel teel mitte materjalene päärevat, et katseisik usaldades katsejuhatajat end ainult eksperimendi ülesrääitud tingimustest inspireerida loob, intuitiivselt avaldama hakkab.

Teadud mõttes on siin analoogia n. n. boheemlaste luuleinspiratsiooniga.

"Maitava asjaloos ja nurija vahel jääb segavaks meediumiks

ajalooline simu, millel raat-
lus rajaneb (Quellen, S. 12)."

Experimentis on kalduvus
inimesejuks fantastikasse kaduda
(Girgensohn, S. 699). Religioon ise
pole midagi muud kui irikli-
kust mina tädsõetud olusord }
(Girgensohn, S. 457). Kas ei soovi ta g.
ühelgi aimult experimentaalsete
meetoditega töötada. Experiment-
taalsuhtluse raskused seisavad
inimese iniku kättesaamatuses,
analoogiad teise subjekti suhtes
on aimult teatud piires asolevad.
Kas inant ei taha kunagi
üksteist.

Kui veel tegemist on nõnda,
et experiment aimult intellektuaal-
relt arenevate juures aimult ma-
terjali annab ja madalal kultuuri
astmel koguni mäeldav pole (Gir-

genschu, S. 692), mis tekitab küll
põhjendat kartus, kas teine inim-
münd tõesti selgemini ja õigemini
ni oletab, kui nimel see on va-
hetult, või lähemate tunnetamis-
vahendite kaudu võimaline?

gigantidele seisukoht on teatud
mõttes küll mõõdukas, vastav H.
Lay'l eksperimentaalpedagogika
vahele, kes ütleb: „eksperimentaal-
ne pedagoogia (mille juured loo-
mulikult psühholoogia) täiendab
ja ribendab vanumat uurimis-
viisi vaatluse, statistika ja eks-
perimendiga. Eksperimentaalne pe-
dagoogia on üldpedagoogia.
Ta pole mitte ainult „experi-
mentaalne psühholoogia“, või „pe-
dagoogiline psühholoogia“, sest te-
mal on tegemist ka kasvandiku
bioloogiliste, antropoloogiliste,

hügieeniliste, rahvamajandus-
like, loogiliste, eetiliste, este-
tiliste ja religioosute eelduste
ja tema eluühiskonnaga, mille
uurimiseks on rakendatud vaatlus,
statistika ja eksperiment (F. Day:
,Eksperimentelle Pädagogie" ss. 7-8).

Nii deklareerib Gigušohu
(S. 673): „Eksperimentaalne uurimise
ne ei taha asetada ajaloolist
uurimist ja harilikku enesevaa-
tust, vaid sääl, kus nende me-
toodidega edasi ei saa, rüvenda-
da ja seletada.“ Veidi eelpool:
„Meil ei toovite religioosse elamu-
se eksperimenteerimisega korral-
misi tingimusest muustada, mis
harilikku inimesetundmise ja ene-
sevastluse abil rühelt poolt ja
majaaloolisest uurimisest usu-
üle teiselt poolt täitsa kindel on.“

ja veel enam samas kohas:
" Eksperimentaalne materjal lii-
tub tihedalt harilikule enesevaet-
lusele, säälleiduaid õnnsui täi-
tes ja peidetud peensui liintades."

fuba need asjaolud, mis ette
alid toodud eksperimendi ellis-
tamises vastluse ses, samuti
kui Gigušohui ja Lay'i iseloo-
mustavate märgete kõvutamise
lubas järeldada, et Gigušohui
ja üldse eksperimentaalse uu-
psühholoogia pooldajate experi-
ment on täielikult pedagoogi-
line ja mõisteline vahe ära
kaob psühholoogia mõiste kah-
jaks. Selle põhjus on muidegi
usumõiste väljatöötamatus (Gir-
gušohu: Enkhtung, s. 2): Quot ca-
pita, tot senetiae.

Pedagoogiline eksperimendi

väärtuslikud tulemused on
võimalikud statistica kaudu:
teatud keskmise võrdlusnormi
väljatöötamine jääb siin selle
metodi ülesandeks.

Umbist elanust identifitse-
rida pedagogilise mõisliga ei
ole aga loogiliselt mõistete
mehi pärast võimalik: meie
kõnele umbist korvatusel.

eksperimentaalne pedagoogi-
ka saab tunnustuse tema tule-
muste praktilise rikunduse, tin-
gimuste väljamõõtmise teel.
Kas oleks aga praktilist tulemust
ja võimalik korvatuses otse-
kohe esitada teatud tingimused
keskmise jumala tunnustamises!
Kas see ei oleks võimalik ainult
eldusel, et "jumal identne on
meiega"! Jällegi otsene ilmavaate-

line ja sisenine inim tõeustunde
de küsimus, mis eksperimentaal-
se psühholoogia eeldusiga
põrkub. Pedagoogilise eksperimen-
di juures, kus füüsilise kasvatu-
se mõiste näga selge ja para-
tamatu, on, keha mõiste vähen-
tamatavaks saanud.

A. Lay lausub atenohe: „Sga
ülevaatlusekseni statistina peab
igakülgselt põhjundet hüpoteesi-
le ehitama (Pädagogische Statis-
tik“, S. 9).

Näib pönda, et eksperimen-
taalset psühholoogial kui
väljatõistet terminil ei saaks olla
mingit tootvust. Kui aga siis-
ki on võimaline kõnelda
selle ala ajaloo ja teadlikult
edusammest, siis ainult seda
eeldades, et see ala on oma

mõistet välja astunud ja lähened loodusloolisele ja pedagoogilisele. Mõistes enes aja ka helda ei saa, tema taga seisab suure hulga teadlaste tahe ja avustavalt läheneda saavad nielt printsiibilt niivõit järjekindel on mõite ise. Ja sin avardub niesti ilmavaateliste süsteemide konsekvutride labürint experimentaalse psühholoogia karakteriseerimisel, misingureise niittekristlikuise arvamuse ta on ära enjund?

Võib niill ütelda, et need kolm teed, millest kõneleb W. Gueth (S. 11), „loogiline, ajalooline ja psühholoogiline“, on võimalikud sellise fasturina, kus nad mäeldavad alusid niisteire nõuval. A. Lay ütels pedagoogilise sta-

tistika kohta mausab ka rini.
See jaotus ise on määrdamine
murija isikust, keda teadusli-
kus nõudluses tuleb võtta alli-
kana.

Et experiment on enesevaat-
luse jätk, seda lausub ka Guethu
(S.13) kuid teie rini juures, intro-
spektiivse muutumises ekstrospek-
tiivsus. Mis mausab on rini
kohta on üldjoontes mausab ka
teie kohta. Kas on see kristlike
põhinõte, või ainult selle idee?
Sui ta on püsivailmeline inime-
se või jumala idee, mis ei saa
teda lihtsalt experimenteerimise
tavalisest meelisest ringi. Ideed
experimenteerina hakates saab
experiment, jääb järele enesevaat-
lus. Valed üldused loomulikult
peavad saatuslikuks saama.

Sellel alusel on selge, et eksperimentaalpsühholoogid peavad enesekaitse mõttes alama indi-
viidi-psühholoogia pooldajad. Gruen kirjutab (S. 7), alles enne nimetamist, rõhkeid reletamatuid nähteid' ühenduses ühe minaga: „üheks elamuskujud (erlebnisarten) mitmekesistunud religioosete individidele kogunavuga. Alles siis oleks ülevaade olukorraga-
dusest võimaline (S.S. 7 ja 8).⁴ Täielik ilmutavasteline tunnustamine individile sellega eksperimentaalpsühholoogialt puudub, sest see annaks loodusteadlike eksperimen-
dimõiste välistelt loodud tingimuste eksperimendis mingi riseruse põhjuse ja puustaks usu: eksperimenteerida on võim võimaline, eksperimentaalpsühholoogia saab

kõigiti ella täielis alus.

eksperimentaalpsühholoogia
on muudugi "hingede rändamine"
ja tahteabadusega vastalus, sest
eksperimenteeritav on sunnitud il-
mutuvara testud võttes, mis ise-
neest on spiritistlik ja niitla-
ri spiritualistlik väimude välja-
kutsumine, muudu peles aluslik-
ku väärtust eksperimenti mater-
jälil. Hingelelu peab omaos võt-
ma säädused, mis on loomuli-
kud, ruumilised ja ajaliselt voo-
lavas arusaamises. See on õige
vaid perspektiivselt. Mis seletaks
aga sel korral psühholoogiliselt
ükskõik misuguse teadusliku
probleemi teravuse ja põletavuse,
noorsoo ilmavalgu ja armastuse
kurbmängud? Kas valdus, va-
gu väidab kirjusest, lubab

ometi kätte saada isikut? Kui abi-
elu on eksperiment ja väline
ja sisenine ühtlus n.n. täielik,
ei lüa inimeste isikud üksteist
mitte. Ja ei ole loostustri saa-
da kätte eksperimentaalses mõttes. }
Enesetunnetust ei ole aga mingit
põhjust tahta eksperimentaal-
selt kindlaks teha, ega enese ole-
mosole võõra isiku käest pärine
hakkata. Selle eeldus on porata-
matu kahtlus. Lessingi ütetus:
„Kui mulle antaks valida kas
tõde, või tõetšimist, siis mava-
liksin viimase,“ kõlbas küll
eksperimentaalse neuropsühholoogia
mõistes. Eksperimentis on seava-
limisvõimalus antud ja otrimine
käib täies hoos kuid tõe saa-
nutamine on ära lõigatud. Ide-
kättesaamatuses see ongi teostu- }

mid ja idealism on ilmavaasteli
selt ka minu. Lessingi väljenduse
aluses. See "vaga taktmine" ei ole
aga mitte parima iseloomistuse
leidnud piltides: nälgine kodu-
loom külma toidukausi imber,
nõrkus esel kaks heinakuhja
vahel, või marteiviriumist reli-
gioosne inimene. Elule mitte au-
nausid siis nälg, valu, vaesus
ja taudid, sellisest evangeeliumi-
mist tuleks rõõmu tunda.

Ei! Melega täest mõrda-
mineemel püüakse igarugne mõte.
Idealistlikust filosoofiast alaks
see aga loogiline paratamatus
metafüüsiline utilitarismi val-
gusel.

Elida tahab usuline experi-
ment? Tervendada kogudust
individuaalsel alusel, inimeste

kaupa. See tahtmine on muu-
dugi õige ja metoodiliselt põh-
jendat, oneti jääb see tahe ee-
male eksperimendimõistest, ega
sunda tegelikuks eksperimenti
elama panna, sest sellega
mõistelielt eksperimenti tingi-
mused ja eksperiment ise muu-
tuksid substantiiviks. Ja see eri-
line aukartus ja respekt, mida
Gruhn nõuab (S. 14) eksperimenti-
le, et negi „psuuhe“ oleks suru-
tat aja ja ruumi kategooriasse,
sunnib elama ja piltlikult
nägema selle taga inimitake
väljendumist luna midagi ela-
vat, mis oleks ajas ja ruumis.

See on tõepoolest püüdmine
sümmetada.

Sarnases püüdmises „elavat-
ha“ võtab kristlik ilmavaade

aga kindlalt eitava seisuko-
ha. Küll on aga see arusaadav
eksperimentide füüsilise algupä-
ra järel, kus katsetaja arebigi
oskusest katsete täiesti midagi
ei ole. Tähtsimeks eksperimenti
teerida ise on midagi teadus-
likult ^{väärtuslik} ja oma saamatusega ai-
tab tähestada vaimse elu almas-
olu. Usuliselt korutavat ja loo-
vat ei saa eksperimentid omel-
ti mitte leida, sest see asja
olu "panna usupsihholoogia-
se" võrraid elemente rikum
koguni usupsihholoogia mõiste.
Seepärast ilmavaade, millest
järeldeb eksperimentaalse usu-
psihhologia mõiste, ei ole kõi-
gepäält ise nokujastav. Selle
ilmavaste loomistahete ürgus
on äärmine egotsentrism, mis

kõik funktsioonid, eluande aga
kõigepäält, omaks tunnistab ja
selles, mis kristlikus ilmavaates
oluliseim, end jumalale usalda-
da", eluallinat teisel jälle otsi-
des teadmatult iselunda jumalu-
sus saab.

Kõige põhjus seisab selles,
et uniline eksperiment pole psüh-
holoogiline teooria, vaid spen-
latiivse filosoofilise mõtlemise
kaudu saavutat ajaloolise tähe-
dusega meetodimõiste, mille juu-
red tõesti püsivad ilmavaaleli-
sil alduisil. On aga vartar ilma-
vaatesüsteem tarbetu, kaotab eks-
perimentaalne unipsühholoogia
omad alused ja muutub ajaloo-
lineks nähteks, millele edasimi-
net uurimine ei saa keskru-
da, vähemalt mõisteliselt - filo-

sofistiselt mitte.

Veel paar viibet usuleoli-
ses vaatevinklis

usuline alamus seisab kõr-
gema oluse kui objekti tunne-
tamises inimese poolt. Eksperi-
menteerimise tulemusena preten-
deerib niidugi inimese antropoh-
hologia.

Kõike antropomorfiseeriv in-
mene avaldab tahtet ka funna-
lat experimenteerida, oodates ja
näha tahtes imetegusid. "usk-
mata Tooma" loo on see tave
rahulduse leidnud. Ristiusu
kriitika sellele liiane niidugi
mäejuhtluses: "Õndsad on need,
kes ei näe, aga siiski usuvad";
kriitika on aga ka väljenduse
"uskmata Toomas" eneses.

Eksperimenteerimise tave on

separast olemas, et meeled on
olemas. Väikene laps, saades
kingituseks mänguauto hak-
kab kohe küsima: „Mis sää-
res on?“ Punnikerduste ja
vaskkupjude (ka nende res on mi-
dagi!) kummitada ja asetades täi-
detud toiduvaagnad jm. ohvina
oma „jumala“ ette, ei ole muud
saarutamist, kui teatud vormi
leidnud sellele ingtarbele, mis
inimeses alateadlikult olemas:
tunnetada kausaalset kõiges
„umbritsevas“.

See on usk ajas ja ruumis,
kuid mitte ainult seda. Mis-
suguse meelusega seda vormi
ühel või teisel ajal täidetakse,
seda tuleb mõista arvatava õi-
ge eeldusena kõrgeima aluse
ja inimese vahel, need

asjastud on maximal paluja
isiku enese kohta. Sellis, mis
on rahuldannud otsijad, on see
tema ilmavaade.

Muidugi jääb kõigjal võime-
lus, et hellitet ja äraaritud
maitse kunagi küllalt isuarata-
nat toitu ei leia, taitmistung aga
ometi on rahulduse saanud. See
alus usumariseerlik pühapäeva-
kuub.

See näide seletaks elu väli-
se rahuldolematuse, enese risal-
dades aga ka õige maitse ja
õige ellusuhtumise - ilmavaate
tähtsuse ja vajalikkuse, ka
paranemise põhimõttelise või-
maluse n.n. "hajumuse" psühho-
loogia analoogia.

Eläeldu näib baseruvad, "evo-
lutsiooniline", kuigi mitte idea-

listlines müttes. Kõvalmärked
aja kategooria tähenduse vähen-
damiseks on tarvilikud.

„Kas praegune „kultuuriminime-
on usklikum, kui mõni primi-
tiivne rahva liige?“ küsivad primi-
tiivsusundi uurijad õigusega.

Nimetat kujude kultus primi-
tiivsusundist ei tarvitse see ise-
enesest võnikultus olla, ja võ-
nikultus sellest hoolimata ei
ole lõppenud buddismis ja ris-
tiusus. Millest muide nii suur
sõda variseelusega ristiusus
ja nägematu suhtumise soovitus
„lukustat palvekambri“ näol!

„Experimentaalsele neuropsü-
holoogiale aga annab võni
alusliku tähenduse, tema uri-
mismeetod saab reista ekstrospek-
tiivsel lähtekohal.

See eksperimentaalne usupsü-
holoogia mõistele karakterne
joon osutab võimalusi leida
seadusi uspsühholoogias, mis
võimaldavad usulise kumitawi-
tamise.

Siis pärast tekitavad nii suurt
kõnne ja rensatiooni teated
kirjusest, kes miljonid kogu-
mad ligimese kaastunde kau-
kast? Kas mitte seepärast, et
see kirjusekäri meilegi nii tuttav.

Neis avaldusis saunuti kui
kirjanduse samalaadne rünnak,
sisaldab oneti ka midagi va-
bestavat, mis võib küll hel-
dust vähendada, kuid arvusta-
va reinkoha pärast muutunud
kindlamaks, teadlikumaks ja
kõrgemaks teha.

Kirjusekäri on piltlik usuline

experiment. Kas keegi seda
nätt aga teadmise juure, tahta-
da saab, et ta meid - tüssaks?
Sellega põhimõtteliselt peamine
õigus enesepeetmise, s.o. sõna-
murdmise, vale jne. nautu.
fuba ilmaliku riigi täius tüü-
rib inimapole, et vaemus niis-
gust experimenti ei pääseks te-
gema, kuid ilmaliku riigitäius
se eskujum, on fumalariik.

Koolirahakämmamine hingeli-
ses kujunemises on ju õigustet
põhimõte, kuid seda manstak-
se ikkagi ainult õpetuse eest.
"Enesekehvatus" sellisel kujul ei
oleks aga etiliseelt päikapi-
dov.

Sellega ei ole muudugi eks-
perimenti eitet, vaid ainult
näidatud, et selle punktlo-

dusteadlike meetodi rakenda-
mine ei ole võimalik uspsüh-
holoogia alusest ja sellepärast
mõte püüdnud kõnelemiseks eks-
perimentaalset uspsühholoo-
giast.

Ilmavaateliste eelduste klassifikatsioon.

Experimentaalse uspsühho-
loogia ilmavaatelistel eeldused
jaotuvad kakselt mõiselt: tun-
netamise täelikkus.

Kuna F. Kant kogemuse mõis-
tega õige laisuletluslikult tegemist
tegi, siis tema teis on mõndagi,
mis tõstaks esile ka experi-
mentaal uspsühholoogia mõis-
te kohta käivaid ilmavaateid

disemaid jooni. Need on in-
tellektualism ja sensualism.
oma teoses; "Analyse der Begrif-
fe" ütleb Kant: "Kogemuses ri-
pud aru ühendamisfunktsioonis."
Aga teises kohas jälle: "Aru
kategorooria on nähtava maail-
ma räädis." Tema tajutav tõe-
liikus pole veel mitte tunne-
tuse olemus vaid ainult fenom- | ✓
een. Sama arvab ka J. Vond-
land, kui ta ütleb, et "inspe-
rimendil on tähtsus ainult meel- |
tepsühholoogias." Ja Kanti utri-
tar rüümikategorooria peab jääma
apriooriks.

Intellektualistlik tendents on
ilmenenud käidet eeldusis
inimese tegevuse ja funktsi- |
oonide lahutamatu tähele-
panemata jätmisses. Teadvuse

ja hingehäthuse samastamise-
ga on aga avartet eksperimen-
taalse neuropsühholoogia mater- | ✓
jalistlik alus, entajate kaudu
alles otses ühenduses positivis-
miga. Idealistlik on aga eks-
perimenteerimise enese lõppema-
tus, isikliku tahte paanratius
tummustamine. Panteismi jälgi
leiane aga reles "Tatsachi's",
arjas, mille es tuleb tunda au-
kardust ja imetlust, kuigi see
imetlus reflektirub meil enese
mõistusele tagasi, alles sellyana
egotsentriline. Vaimline elu
"liigub" ka ilma eksperimendi-
ta, kuma rümare materjalistlike
võhendimõirte ireenerest olen
vaimlise elu matmine.

*

Allied:

1. W. Gruhn: "Religionspsychologie":
die Entwicklung d. R-ps. Ss. 7-14, 15-24, 25-40.
2. Karl Ginzsch: "Der seelische
Aufbau des religiösen Er-
lebens". S.S. 2, 11-13, 16-17, 441,
457, 502, 674, 676, 678, 681, 685.
3. A. Lay: "Exp. Pädagogik" S.S. 558-11.
4. J. Wundt: "Religionspsychologie"
Artikel "Religion in Ge-
schichte und Gegenwart"
Bd. IV, S. 1976.
5. J. Wundt: "Religionspsychologie"
Artikel "Religion".
6. Heinrich Schmidt: "Philosophisches
Wörterbuch", in: James,
Leibniz, etc.

Handwritten note on the right margin: "Schmidt hat über mich gep. Briefe an mich!"

- 7.) G. Teichmüller: „Die wirkliche
und scheinbare Welt.“
8. G. Teichmüller: „Die Religionsphi-
losophie“
9. „Usuteadusline ajaxiri“
1928. a., lxx. 11-15.
Vastutat toim. E. Temmann.

Auhinnatöö

i

473569